

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 30 (1129) 24 ЛІПЕНЯ 2013 г.

Вітаем удзельнікаў VI з'езду беларусаў свету Басовішча-2013

Ва ўрочышчы Барык, што пад Гарадком, недалёка ад беларуска-польскай мяжы прайшоў штогадовы фестываль беларускай альтэрнатывнай і рок-музыкі "Басовішча". Сёлета ён сабраў больш за 20 выкананіццаў з Беларусі, Польшчы і Украіны.

Фестываль, які працягваўся два дні, быў падзелены на дзве часткі. Асноўную сцену займалі музыканты, сярод якіх Akute, Pomidor/off і многія іншыя. На малой жа сцэне фес-

тывалю ўсю ноч працавалі дзіджэй, сярод якіх DJ Nobel - адзін з самых вядомых у Беларусі.

"Басовішча" сёлета ўключала не толькі музычны складнік. Напярэдадні ў вёсцы Мастаўляны, дзе нарадзіўся Кастусь Каліноўскі, у међах фестывалю прайшоў паказ чорна-белага фільма 1927 года "Кастусь Каліноўскі".

Дапоўнілі фестывальну праграму дадатковыя мастацкія акцыі - кангрэс маляўшчыкай і перформанс польскага рэжысёра Артура Жміёўскага. Па словах каардынатора "Басовішча" Паула Грэся, гэта яшчэ адно выміярэнне свабоды

Як і штогод у час фестывалю з'явілася намётае мястэчка. Там жыла і гуляла большая частка ўдзельнікаў мерапрыемства, якія прыехалі з Беларусі ды Польшчы.

Радыё Рацыя.

Беларусы пабілі крыжакоў у Дудутках

В міжнародны фестываль сярэднявечнай культуры, "Наш Грунвальд", які праходзіў у Дудутках 20-22 ліпеня, паспрабаваў аднавіць падзеі 1410 года, калі аб'яднанае беларуска-польскае

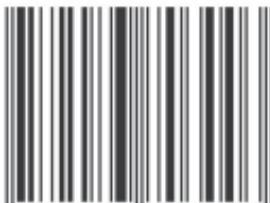

войска дало адпор арміі Тэўтонскага ордэну пад вёскай Грунвальд. Эфект ад той перамогі цяжка пераацаніць - пасля паразы пад Грунвальдам нага нямецкага жаўнера не ступала на беларускую зямлю 500 год.

І гасцям, і ўдзельнікам свята давялося прысяці выпрабаванне надвор'ем - дождик і вечер усю суботу не дадавалі спакою, але арганізатары і ўдзельнікі фестывалю абяцанне стрымалі. Турнір, бугурты і ўласна рэканструкцыя бітвы пад Грунвальдам адбыліся.

Сяргей Балай, "Салідарнасць".

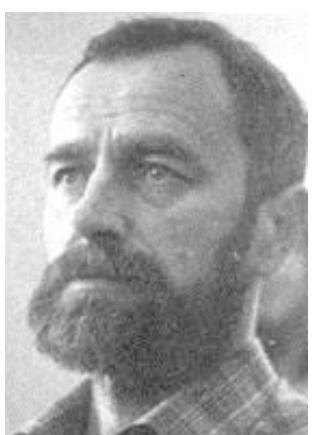
ISSN 2073-7033

Базылю Камарову - 60

12 ліпеня споўнілася 60 год знакамітаму магілёўскому мастаку **Базылю Камарову**. Нараďшоўся ў Магілёўскім раёне, Базыль (Васіль Васільевіч) вучыўся ў Рэспубліканскай школе-інтэрнаце па музыцы і выяўленчым мастацтве, пасля - на аддзяленні графікі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, а ў 1988 г. стаў сябрам Беларускага саюза мастакоў. Шмат увагі ў сваіх карцінах ён надае мінулому Магілёва і ўсёй Беларусі; яскравай асаблівасцю ягонаў творчасці з'яўляецца рамантычнае ўспрыманне гісторыі Айчыны, мастацкае бачанне роднага

краю, шматлікія алегорыі, алізоры на беларускую і сусветную літаратуру, у тым ліку на Біблію. Пры гэтым мастак захоўвае ў сваіх працах рэальная існуючыя планы горада, архітэктуру і пейзажы. Васіль Васільевіч з'яўляецца аўтарам наступных карцін і серый: "Краявіды зямлі магілёўскай" (1983-1985), "Магілёў старажытны" (1988), "Помнікі архітэктуры Магілёва" (1985-1986), "Славутыя магілёўцы" (1993). Таксама Васіль Васільевіч з'яўляецца аўтарам многіх выяваў у Магілёўскім абласным краязнаўчым музеі імя Е.Р. Рамана-ва. Зычым славутаму магілёў-

цу доўгіх год, натхнення і яшчэ многіх цудоўных карцін.

Аляксей Карпенка.

50 гадоў Алесю Бельскаму

Алесь (Аляксандар) Іваніч Бельскі нарадзіўся 23 ліпеня 1963 г. у вёсцы Цімкавічы Капыльскага раёна Менскай вобласці.

Працаўаў старшим піянэрважатым Руднянскай восьмігадовай школы (1980-1981). Скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітета (1986). Працаўаў настаўнікам у сярэдняй школе № 55 г. Менска, быў

намеснікам дырэктара Слабадской восьмігадовай школы Менскага раёна (1985-1986). З 1986 г. па цяперашні час у БДУ: аспірант, выкладчык, дацэнт, загадаў кафедрай дайёніверсітэцкай аддукцыі, дактарант, з 1999 г. - прафесар кафедры беларускай літаратуры ХХ стагоддзя, з 2004 г. - прафесар кафедры беларускай літаратуры і культуры. У 2000-2002 гг. узначальваў лабаратарыю літаратурнай аддукцыі Нацыянальнага інстытута аддукцыі. З 2001 г. адначасова галоўны рэдактар навукова-метадычнага часопіса "Беларуская мова і літаратура", з 2004 г. - намеснік галоўнага рэдактара навукова-метадычнага часопіса "Роднае слова".

Аўтар кніг "Пакуль баліць душа" (1995), "Жывая мова краівыдаў" (1997), "Сучасная беларуская літаратура" (1997), "Свет ад травы да зор" (1998), "Краса і смутак" (2000), "Сучасная літаратура Беларусі" (2000), "Экалогія душы" (2003), "Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя: гісторыя і сучаснасць" (2005), "Класікі і сучаснікі ў школе" (2005), "Галасы і вобразы" (2008), звыш 400 публікацый у друк. Адзін з аўтараў "Гісторыі беларускай літаратуры ХХ стагоддзя" (2003, т. 4, кн. 2), вучэбных дапаможнікаў "Беларуская літаратура: XI - XX стст." (1999, 2-е выд. - 2001), "Беларуская літаратура. 5 клас" (2002, 2003), "Беларуская дзіцячая літаратура" (2008), "Беларуская літаратура. 10 клас" (2009), "Беларуская літаратура. 11 клас" (2009) і інш. Пад псеўданімам Алесь Ветах выступае як празаік. Выдаў кнігі "Ружовая знічка" (1994), "Хроніка смутку" (1999), "Літаратурная прэмія імя Івана Мележа", адзін з аўтараў калектыўных зборнікаў "Карані" (1994), "Вальы пад журлівымі таполямі" (2008), "У Храме зямнога кахання" (2009).

Ян Максімюк пагутару́ з Аннай Плішкавай - кіраўніком Інстытута русінскай мовы ў Прэшаўскім універсітэце ў Славакіі. Анна - першы чалавек у свеце, які напісаў і абараніў кандыдацкую дысертацыю на русінскай мове ("Списовыі язык карпатьскіх Русінів: проблемы становіння, кодіфікацыі, акцептациі і сфер функционування").

РУСИНЫ И РУСНАКИ

Максімюк: Спадарыня Плішкава, на пачатку я хачу запытаць у вас пра этонімы "русины" і "руснакі" ў Славаччыне. Як насамрэч называюць сябе людзі русінскага паходжання ў вас на вёсцы? Ці не думаеце, што назва "русины" ў адносінах да вашай менинсані шмат для каго ў свеце можа бытіца з русінамі, якія былі продкамі беларусаў і украінцаў у Вялікім Княстве Літоўскім?

Плішкава: Што тыцыца этоніму, дык інакш падыхаюць да яго людзі на вёсцы, а інакш - інтэлігенцыя. Гэта кампраміс, да якога павінна была прыйсці русінскія інтэлігены ў Славаччыне пасля 1989 году. Тады была дыскусія, якую назуву прыніць - такую, якую пераважна ўжываюць людзі, гэта значыць, руснакі, або такую, якую рокамендавалі яшчэ ў XIX стагоддзі, напрыклад, русінскі нацыянальны абуджальнік Аляксандар Духновіч (1803-1865) і славацкі нацыянальны абуджальнік Людовіт Штур (1815-1856) - гэта значыць, русіны. Аляксандар Духновіч напісаў у сваім вядомым вершы "Я русін быў, ёсьць і буду", і з гэтага якраз зыходзіла русінская інтэлігенцыя, калі ўводзіла ў жыццё этонім "русины" пасля 1989 году.

Гэта проблема вырашалася яшчэ і перад 1989-м годам, пасля вядомай "пражскай вясны", калі ў Чэхаславаччыне стала магчыма запісіцца нацыянальнасць "русины". Іх цэнтральнікі, якія пасля 1989 года, як лічу, што народ атоесніў сябе з гэтым этонімам. Ён ужываецца штораз часцей і людзімі з-па-за кола русінскай інтэлігены.

Максімюк: А ці назва "руснак" яе мае неўскай адмойнейшай афараўкі для русіну?

Плішкава: Не. Я думаю, што сёння гэтага ўжо няма. У гісторычнай літаратуре мы можам знайсці сведчанні, што слова "руснак" мела адмойнейшай канатаціі, напрыклад, у часы мадзярызациі і ў часы, так сказаць, нацыяналістычных памкненняў і эмоцый, якія выступалі ў нашым рэгіёне. Але ў сучаснасці назва "руснак" не мае негатыўных канатацій.

Максімюк: Вы згадали, што русінам можна было запісіцца і ў часы Чэхаславаччыны. Гэта фактычна былі людзі, якія тады пісаліся русінамі?

Плішкава: Так, я ведаю старыяшых людзей, якім сёння ўжо больш за 80 гадоў, у якіх ва ўнутрыдзяржаўным чэхаславацкім пашпарце была запісана нацыянальнасць "русины".

ЁСЦЬ ТАКІ НАРОД - РУСІНЫ

ВАЙНА ЗА ДУШЫ

Максімюк: Цяпер я хачу запытаць ў вас пра перапісы насельніцтва ў сучаснасці, у незалежнай Славаччыне. Гэтыя перапісы сведчаць, што колькасць славацкіх русінаў увесь час большала: 17 тысяч у 1991 годзе, 24 тысячи ў 2001 годзе, 33 тысячи ў 2011 годзе. У гэтым самым часе колькасць славацкіх украінцаў меншала: з 13 тысячу ў 1991 годзе да 7 тысяч у 2011. Чаму? Вы вялоеце з украінцамі за русінскія душы?

Плішкава: Безумоўна, мы вялоеце за русінскія душы. Але мы не ставім сабе мэту, каб вялоеца з найкай іншай нацыянальнасцю. Для нас большую цікаласць уяўляюць людзі - а такіх большасць сярод людзей русінскага паходжання - якія запісаліся славакамі. Знаць, калі можна казаць пра найкую "вайну", дык мы вялоеце толькі за тых русінаў, якія пішуць сабе славацкую нацыянальнасць. Пытанне русінаў, якія пішуць сабе ўкраінскую нацыянальнасць, менш важнае.

Максімюк: Вы кажаце, што большасць русінаў запісалася славакамі. Паводле вашай ацэнкі, колькі ў Славаччыне людзей, якія прынімаюць русінскага паходжання, для русінскага руху абставінах моглі быті запісаныя русінамі?

Плішкава: Я думаю, што нашмат болей, чым цяпер. Асабліва, калі возьмем пад увагу колькасць людзей у Славаччыне, якія дэкларуюць прыналежнасць да праваслаўнай і грэка-каталіцкай цэрквой - больш за 300 тысяч. Гэта ж пераважна русіны. Так што я ацэннюю, што колькасць русінаў ў Славаччыне значна перавышае 100 тысяч чалавек.

Максімюк: У Польшчы ў 2011 годзе таксама быў перапіс. У ім можна было запісаць сабе дзве нацыянальнасці, напрыклад, называць сябе беларусам, але таксама далучыць да польской нацыянальнасці. Калі б такая падвойная нацыянальнасць была магчымая ў перапісе ў Славаччыне, дык ці не думаеце, што колькасць русінаў магла быті значна ўзрасці за кошт тых, якія пісаліся славакамі і русінамі адначасова?

Плішкава: Не ведаю, як Вам на гэты адказаць. Магчыма, трэба было б правесці апытанне, каб нешта сказаць пра такую перапісную альтэрнатыву. Але ў нас, як лічу, іншыя праблемы. У нас русінскую як родную мову дэкларавалі 56 тысяч чалавек. А русінскую нацыянальнасць - 33 тысячи. Нашым людзям, як мне здаецца, цяжка зразумець разніцу паміж нацыянальнай ідэнтычнасцю і дзяржаўной прыналежнасцю. У гэтым пытанні людзі наогул дэзырентаваныя. Таму я не ведаю, ці магчыма сильнай падвойнай нацыянальнай ідэнтычнасці ў перапісе пабольшыла б колькасць русінаў.

КАРПАТАРУСКАЯ МОВА

Максімюк: Вы згадалі праblemу роднай мовы русінаў. Як выглядала сітуацыя русінскай мовы ў Чэхаславаччыне, перад Другой сусветнай вайной і пасля яе? Гэтай мове вучылы ў школах? I пад якой наяздай яна выступала?

Плішкава: Што тычыцца перадваеннага перыяду, дык у адносінах да нашай мовы ўжывалася назва "карпатарусская мова". Тут у нас, у Прэшаўскай вобласці, русофільскія традыцыі сярод русінаў былі наймацнейшыя, так што тая мова была мяшанкай расейскай мовы з мясцовымі дыялектамі, да таго яшчэ ёй была дамешка царкоўнаславянскіх тэрмінаў. У прынцыпе, якраз таі мове тут, у Прэшаўскай вобласці, вучылі ў школах. Але рэальная сітуацыя ў канкрэтнай школе залежала ад настаўніка гэтай мовы. Калі настаўнікам быў чалавек мясцовы, роднай мовай якога быў русінскі дыялект, дык ён аддаваў перавагу той мове, якую ён найлепш ведаў і на якой гаварыў дома.

Максімюк: А пасля вайны?

Плішкава: Пасля вайны сітуацыя дыяметральна змянілася. У таталітарным камуністычным рэжыме ў Чэхаславаччыне русінская нацыянальная ідэнтычнасць не была дазволена, ажно да 1968 году. Дый, наогул, у той час ва ўсіх іншых краінах Усходніх Еўропы лічылася, што русіны - гэта частка ўкраінскай нацыі, а іхна мова - дыялект украінскай мовы. З гэтай пазіцыі арганізвалі школьніцтва для славацкіх русінаў пасля вайны - русінскія дзеці маглі вучыцца толькі ўкраінскую літаратурную мову, якія лічыліся іх роднай мовай. Гэта адна з прычынаў, чому русіны начацілі адходзіць ад украінскай, а раней русінскай, ідэнтычнасці, і сталі пісацца славакамі ды пасылаць сваіх дзяцей ў школы са славацкай мовай наўчання. Яны не атоеснілі сябе з украінскай мовай.

Максімюк: Вы відомыя з падвойнай нацыянальнасцю, напрыклад, называць сябе беларусам, але таксама далучыць да польской нацыянальнасці. Калі б такая падвойная нацыянальнасць была магчымая ў перапісе ў Славаччыне, дык ці не думаеце, што колькасць русінаў магла быті значна ўзрасці за кошт тых, якія пісаліся славакамі і русінамі адначасова?

Плішкава: Не ведаю, якія яхні дыялекты, якія яхні падвойніцтвы. Але ў нас, як лічу, іншыя праблемы. У нас русінскую як родную мову дэкларавалі 56 тысяч чалавек. А русінскую нацыянальнасць - 33 тысячи. Нашым людзям, якім здаецца, цяжка зразумець разніцу паміж нацыянальнай ідэнтычнасцю і дзяржаўной прыналежнасцю. У нас, як лічу, іншыя праблемы.

РУСІНСКАЯ МОВЫ СА ЗНАКАМ ЯКАСЦІ

Максімюк: У студзені 1995 года русіны ў Славаччыне ўзбрачылі абвясцілі, што кадыфікавалі сваю мову. У чым палягала гэтае ідэнтычнасці?

Плішкава: У сучаснасці

Плішкава: Галоўная разніца палягае ў тым, што кадыфікаваны ў 1995 годзе варыянт русінскай мовы абавязацца на жывыя русінскія дыялекты ў Славаччыне, на жывую гутарковую мову. Дыялектная база кадыфікаванай русінскай мовы - гэта тэртытоўка, якая знаходзіцца больш за 100 кіламетраў на ўсход ад Прэшаўа, там, дзе знаходзіцца такі вёскі як Пхні, Чэленін, Гоставіцы, Зубнэ і іншыя...

Максімюк: А як выглядае сітуацыя з русінскай мовай у школах у Славаччыне?

Плішкава: У нас існују школы з выучэннем русінскай мовы і літаратуры ў камбінацыі з іншымі предметамі. Русінскую мову ў нас можна вучыць у камбінацыі з 16 іншымі предметамі. Інстытут праводзіц і педагогічную, і навуковую працу. Гэта два прыярытэтныя кірункі нашай працы. У гэтым годзе ў нас запачацца пойны цыкл акредытаванай магістэрскай праGRAMMы па спецыяльнасці русінскай мовы і літаратуры. Мы будзем мець сваіх першых магістараў.

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Паколькі яны запачацца настаўніцтвам навучальнай русінскай мовай. Гэтыя першыя, дзе русінская мова выучыцца як прадмет, у нас 11 або 12. Але ў апошнія гады пачалі ўзнікаць школы з навучальнай русінскай мовай, дзе па-русінску, акрамя сваёй мовы, навучаюць таксама і некаторым іншым прадметам - напрыклад, музычнаму выхаванню і гісторыи.

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Паколькі яны запачацца настаўніцтвам навучальнай русінскай мове, або можуть самі іншыя вучыць.

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Паколькі яны запачацца настаўніцтвам навучальнай русінскай мове, або можуть самі іншыя вучыць.

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк: А якія значыць працы?

Плішкава: Ведаеце, якія значыць працы?

Максімюк:

Пра Еўропу па-беларуску

8 ліпеня ў Еўрапейскім гуманітарным універсітэце ў Вільні адбыўся фінал X Нацыянальнага конкурсу школьніх каманд "Што я ведаю пра Еўропу?", у якім прынялі ўдзел каманды з Наваградка, Маладзечна, Магілёва і Жодзіна. Менавіта гэтыя каманды ў даволі жорсткай канкурантнай барацьбе стала пераможцамі адкрытых паўфіналаў, якія прыйшлі напярэдадні ў розных беларускіх гарадах.

Тэма юбілейнага конкурсу была адпаведная: "Еўрапейская і беларуская юбілеі і памятныя даты 2013: людзі, падзеі, арганізацыі". Трэба адзначыць, што ўсе дзесяць гадоў каманда арганізатарапа конкурсу працуе на пашырэнне ведаў пра Еўропу і Беларусь нашых школьнікаў. Усведамленне беларусаў еўрапейцамі з багатай гісторыяй і культурай, разуменне таго, што ёсьць Еўропа сёння, паважліве стаўленне да розных народаў і культурных традыцый - галоўныя мэты Нацыянальнага конкурсу школьніх каманд "Што я ведаю пра Еўропу!".

Нельга не адзначыць, што ад самага пачатку конкурс праводзіцца выключна на беларускай мове, што спрыяе ўмацаванню нацыянальнай ідэнтычнасці яго ўдзельнікаў, выхоўвае пачуццё патрыятызму і павагі да свайгі Бацькаўшчыны.

Дарэчы ідэйным натхняльнікам і нязменным кіраўніком конкурсу з'яўляецца намеснік старшыні партыі БНФ Ігар Лялькоў.

А вось непаўторную атмасферу фінальнай гульні дапамог стварыць вядоўца - знакаміты беларускі акцёр і падарожнік Юррас Жыганонт.

На пачатку гульні ўдзельнікаў павітаў амбасадар Літоўскай Рэспублікі ў Беларусі Эвалдас Ігнатавічус, які адзначыў вялікі плён школьнага конкурсу "Што я ведаю пра Еўропу?" і добрыя вынікі супрацоўніцтва.

Аўтарытэтным быў склад журы, якое аўкектыўна ацэньвала конкурсныя заданні, старавінна лічыла балы, давала грунтоўныя і цікавыя каментары: вядомая грамадскія і палітычныя дзеячы Улад Вялічка і Але́сь Лагвінец, каардынатор праграм ЕГУ Ірына Луневіч і журналіст Вадзім Александровіч.

Сама фінальная гульня складалася з 5 конкурсаў, якія павінны былі вызначыць глыбіню ведаў пра Беларусь і Еўропу ў кожнай з каманд-удзельніц.

Для школьнікаў былі падрыхтаваны заданні па юбілейнай географіі: прачытаўшы пытанне, трэба было знайсці на контурнай карце Еўропы адпаведны горад і краіну і падпісаць іх. З першага конкурса лідарства захапіла каманда з Наваградка, якую набрала ў ім максімальную колькасць балаў. Другі конкурс "Пазнай асобу" праверыў веды пра беларускіх і єўрапейскіх юбіляраў, таму што кожнай камандзе трэба было пазнаць па 4 асобы па 5 падказках, размеркаваных па ступені складанасці. Сярод асоб-юбіляраў былі і Каствоў Езавітаў, і Жуль Верн, і Якуб Наркевіч-Ёдка, і нават Джэймс Кук. Пасля гэтага конкурсу "Беларуское кола", паказаўшы найлепшыя веды, умацавала сваё лідарства.

У трэцім заданні "Рэха паўстання 1863-1864 гг. у Еўропе" шко-

лыкам трэба было запоўніць карту-схему імёнамі і прозвішчамі ўдзельнікаў паўстання пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага, якія пасля задушнія паўстання эмігравалі ў Еўропу і працяглі сябе там. У гэтым конкурсе найлепши вынік паказалі магілёўцы і наваградцы, якія набралі толькі па 12 балаў з 20 магчымых. Гэта яскрава сведчыць, што сённяшнія беларускія школьнія аддзяленні адукацыі, нягледзячы на 150-гадовы юбілей паўстання і яго вялікі рэзананс для беларускай гісторыі, рэча паўстання амаль не гучыць, і таму малавядомымі застаюцца імёны Валерыя Ўрублеўскага, Міхала Андрыёла, Фелікса Ражанскаага, Зыгмунта Мінейкі і іх паплечнікаў.

Чацвёртым выпрабаваннем для фіналістаў стаў "Музычны куфэр", які нечым нагадаў вельмі папулярную ў свой час тэлегульню "Угадай мелодыю". Фіналісты праслушали 20 фрагментаў з самых розных музычных кампазіцый (народных, сучасных, класічных), па якіх ім трэба было пазнаць ту юшчу краіну ЕС. У дадзеным конкурсе найлепшую музычную эрудыцыю паказалі маладзечненцы, але наваградская каманда,

**Юрась Каласоўскі,
Маілёт**

нягледзячы на невысокі вынік, захавала лідарства.

Апошнім выпрабаваннем быў традыцыйная "Медыязбука", калі камандам па слайдах, якія суправаджаліся каментарамі-падказкамі вядоўцы, троба было пазнаць ту юшчу юбілейную падзею, асабу-юбіляра або арганізацыю, якую сёлета адзначае свій юбілей. Тут быў і Наталля Арсеннева, і Статут ВКЛ, і Радзівілаўская біблія, і Джордж Гордан Байран... У гэтым конкурсе каманды паказалі даволі роўнявы вынік.

Такім чынам, у фінале перамагла моцная і дасведчаная каманда "Беларуское кола" з Наваградка, якая і выйграла галоўны прыз: паездку у БруSELЛЬ - сталіцу ЕС. Як адзначыла журы, перамога атрымалася вельмі сімвалічная: гулялі фінал ў Літве, якая ў гэтыя дні святкавала 760-годдзе карананацы Міндоўга, першага і апошняга караля Літвы. Як вядома, першай сталіцай Вялікага Княства Літоўскага быў Наваградак, дзе і каранавалі Міндоўга. Вось яна, наша супольная єўрапейская гісторыя!

**Юрась Каласоўскі,
Маілёт**

!Collegium Civitas

www.civitas.edu.pl

Якасць на вышыні!

- Еўрапейскі дыплом
- Патранат Польскай Акадэміі Навук
- Гарантывія нязменнай аплаты

tel: +48 22 656 71 89
admissions@civitas.edu.pl
Калегіум Світас, Рэспубліка Польшча, г. Варшава

Залатыя яблыні

У Менску ў выдавецтве Уладзіміра Сіўчыкава выйшла хрэстаматыя дзесяцімалодшага і сярэдняга школьнага ўзросту "Залатая яблынка". Казкі. Легенды. Паданні."

У чытанцы "Залатая яблынка" сабраны народны казкі, легенды і паданні, а таксама творы беларускіх пісьменнікаў.

Фольклорныя пярліны пераказалі такія майстры слова як Крысціна Лялько, Уладзімір Сіўчыкав, Уладзімір Ягоўдзік і Але́сь Якімовіч, а сярод арыгінальных твораў - тэксты Яна Баршэўскага, Пятра Васючэнкі, Клаудзіі Каліны, Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Танка, Станіслава Шушкевіча.

Укладальнікам тома выступіў пісьменнік Уладзімір Сіўчыкав, а аздобіла яго сваімі малюнкамі мастачка Алена Карповіч.

Адресуецца кніжка дзесяцімалодшага і сярэдняга школьнага ўзросту, іх бацькам, бабулям і дзядулям, а таксама навучэнцам педагогічных коледжаў, настаўнікам і выхавальнікам.

Чытачоў найперш павінны зацікавіць такія легенды як "Адкуль пайшли беларусы", "Страцім-лебедзь", "Палешукі і палевікі", паданні "Возера Нарач", "Пра Нёман і Лошу", "Бярэсце", "Жодзіна", "Адкуль называ Івянец", "Браслаў", "Чорная дама", "Пане Каханку", "Бяздоннае багацце" і іншыя.

Але́сь Сіўчыкава.

ЖОДЗІНА

У старадаўнія часы ці не савымі заможнімі ў нашым краі быў князі Радзівілы. Валодалі яны многімі гарадамі і крэпасцямі, вёскамі і мясціцкамі.

Адзін з іх, дваццацірохгадовы князь Багуслаў, загадаў раскарчаваць лясныя дзялянкі і заснаваць на ажыліненых тракце, на ўсходній ускраіне мястэчка Смалявічы новае паселішча.

Назвалі яго людзі Жодзіна Слабада, бо князь той на дваццаць

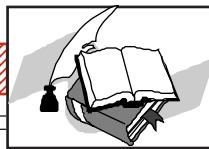
пяць гадоў дараваў нечуваныя "слабоды або свабоды" - вызвалілі ад падаткаў гандляроў і рамеснікаў, каб сяліцца на ягонай зямлі. А слабаду ту звалі Жодзінай, бо стаяла яна на беразе булькатлівой і гаваркай рэчкі Жодзіна, дзе ўпадала яна ў Плісу.

Князёўна Ганна Марыя, што таксама была з Радзівілаў, нарадзіла сваіму любому Багуславу адзінную дачушку Людвіку Карапаліну і памерла маладою. Князь Багуслаў не вытрымаў расстання з хаканаю і праз два гады следам за ёю сышоў у лепшы свет. Быў ён адважным ваяром, але загінуў не на поўні бітвы, а памёр пад навагоднюю ноц на паляванні на курапатак.

Ягоная дачка Людвіка Карапаліна пасталела, уступіла ў правы і ў бацькаву гонар загадала іменаваць Жодзіну Слабаду не іншай як Багуславу Поліс, што азначала Багуславаў горад.

Ішлі гады. Слабоды, дараваныя князем, мінуліся дыў сама паселішча перайшло да іншых гаспадароў. Доўгі час бытавалі поруч дзве назвы мястэчка, але потым засталася адна: Жодзін альбо Жодзін, а канчатковая - Жодзіна.

**Пераказаў
Уладзімір Сіўчыкав.**

Можа і пачуем беларускамоўную песню на Еўрабачанні

Грамадскае аб'яднанне

"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
220034, г. Мінск, вул. Румянцева, 13, буд. 284-83-ЛГ, разліковы рахунак № 3015741233011 у адсе № 539 ААТ "Белінвестбанка", г. Мінск, код 739

30 мая 2013 г. № 38

Сп. А.У. Кабякову,
Кіраўніку Адміністрацыі
Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь,
220016, г. Мінск,
вул. К. Маркса, 38

Аб беларускамоўным
выкананні песні ад Беларусі
на наступным конкурсе
"Еўрабачання"

Паважаны Андрэй Уладзіміравіч !

З кожным годам цікаласць да спеўнага конкурсу на "Еўрабачанні" сярод грамадзян нашай краіны павялічваецца. У гэтым годзе 34% усіх беларускіх тэлегледачоў глядзелі гэты конкурс на Першым канале БТ. Сёлета конкурс глядзелі ў 45 краінах свету, нават у Аўстраліі. З тэрыторый Беларусі ў фінале конкурсу было зроблена 19939 званкоў і даслана 34709 sms.

Аднак нашыя прадстаўнікі не маюць вялікіх поспехаў на гэтым конкурсе.

Адна з галоўных прычын - поўнае ігнараванне дзяржаўнай беларускай мовы, адной з самых прыгожых і меладычных моваў Еўропы.

У сувязі з гэтым мы прапануем ужо зараз даручыць "Белтэлерадыёкампаніі" пачаць падрыхтоўку да наступнага конкурсу і зрабіць уласнанацыйнальны тэлепраект на ўзор "Еўрабачання", які будзе доўжыцца цэлы год. У наступным годзе на "Еўрабачанні" выкананьць песню на беларускай мове і, такім чынам, засведчыць ва ўсім свеце існаванне адметнай культуры ў цэнтры Еўропы. Дастаткова толькі прыгадаць вопыт "Песняроў", якія дзякуючы беларускай мове сталі адным з самых вядомых музычных ансамблей не толькі ў тагачасным СССР, але і за яго межамі.

З павагай,
Старшыня ТБМ

Алег Трусаў.

Нацыянальная дзяржаўная
тэлерадыёкампанія
Рэспублікі Беларусь

220807 г. Мінск, вул. Мікалаеўская, 9,
тэл. 267-75-95, факс + (375 17) 267-81-82
E-mail: tvt@all.tvt.by

На № 8/1

Национальная государственная
телерадиокомпания
Республики Беларусь

220807 г. Мінск, вул. Мікалаеўская, 9,
тэл. 267-75-95, факс + (375 17) 267-81-82
E-mail: tvt@all.tvt.by

Старшыня грамадскага аб'яднання
"Таварыства беларускай мовы
імя Францішка Скарыны"
Трусаў А.А.

Шаноўны Алег Анатольевіч!

Ваш зварот, накіраваны ў Адміністрацыю Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, быў передадзены ў Белтэлерадыёкампанію і разгледжаны.

Адносяна выканання песні на беларускай мове прадстаўніком нашай краіны на Міжнародным конкурсе "Еўрабачанне-2014" паведамляем наступнае.

Белтэлерадыёкампанія штогод праводзіць нацыянальны адборачны тур, арганізаваны па прынцыпе самога конкурсу "Еўрабачанне", падчас якога вызначаецца кандыдатура ўдзельніка ад Рэспублікі Беларусь, а таксама песня, якую ён будзе выконваць. Рашэнне залежыць ад меркавання кампетэнтнага журы, якое складаецца з вядомых кампазітараў, дзеячоў культуры і прафесіяналаў у сферы шоў-бізнесу, а таксама ад вынікаў галасавання гледачоў (50 на 50).

Усе называныя мерапрыемствы, у тым ліку ход падрыхтоўкі ўдзельніка і выбар песні, падрабязна асвятляюцца на тэлеканалах Белтэлерадыёкампаніі.

Мы цалкам падзяляем Вашу думку аб несумнеўных перавагах выступу на роднай мове прадстаўніка Беларусі перш за ўсё у мэтах папулярызацыі беларускай мовы і ўзнятцы прэстыжу нашай нацыянальнай культуры ў Еўропе. Таму Белтэлерадыёкампанія гатова вынесці Вашу прапанову на разгляд журы конкурсу і ўлічваць выказаныя Вамі пажаданні пры адборы песні для прадстаўніка Рэспублікі Беларусь на Міжнародным конкурсе песні "Еўрабочанне-2014".

Дзякую Вам за цікаласць да дзейнасці нашай кампаніі.

З павагай,
Намеснік Старшыні

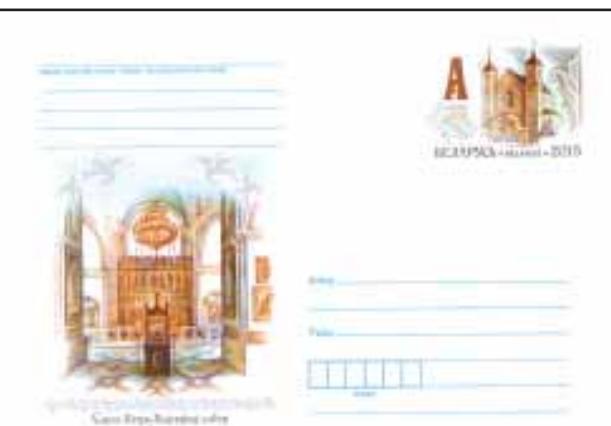
М.С. Маркаў.

"Белпошта" выпусціла
мастакскі канверт да 400-годдзя
Свята-Петра-Паўлаўскага са-
бора ў Менску.

Свята-Петра-Паўлаўскі сабор - самы старажытны ў століцы дзеяны храм, помнік архітэктуры барока. Размешчаны ў цэнтры Менска.

Храм быў сведкам мно-
гіх гістарычных падзеі, пера-
жыў нямалі драматычных калі-
зій, але захаваў свой ста-
ражытны воблік да нашых дзён.

Naši kar.

Скрозь "Маладосць"

1 жніўня а 18-й у сядзібе ТБМ адбыва-
дзеца презентацыя выдання

"Скрозь "Маладосць". Не самая
сумная кнішка пра грошы, чорны шакалад,
пісьменнікаў і літаратуру"

...кнігі, напісанай як быццам з нагоды
60-годдзя часопіса "Маладосць", а на самай
справе спецыяльна для цябе.

Думаеш, гэта звычайная кнішка? Шара-
гавае прысвячэнне чарговаму літаратурнаму
юбілею, які ўжо, дальбог, сустракаецца надаку-
чыла? Маеш рацюю. Але толькі ў другой частцы
сваёй, прафасар, не дужа эксклюзіўнай думкі. Но
не такая ўжо яна звычайная. Не ў кожнай кніжцы
спавядальніца ў граху прафесар Мальдзіс, а тут
ён яшчэ і дзеліца ўспамінамі пра... будучыню.
Тут гучны акадэмік Гніламедаў сумуе па радоч-
ках пра хаканне: хто і калі, маўляў, апіша яго
так, каб крапкі спрэс шматкроп'ямі паўсталі?..
Дайнека "коціць бочкі" на Бураўкіна. Саламаха
пасылае Станкевіча "на зону"...

* * *

Ёсць кнігі, на якія школа дрэваў. Ёсць
дрэвы, вартыя стваральна-добрых кніг.

Цябе чакаюць:

1. Галоўныя рэдактар часопіса "Мала-
досць" і ўкладальніца кнігі Святлана Дзянісава,
гатовая адказаць на ўсе пытанні.

2. Стосік кнігі, кожную з якіх можна
набыць трошкі танней, чым у кнігарні, - за 81850

рублёў. Яна каштуе гэтага, павер.

3. Падарункі! Часопіс робіць іх з нагоды
свайго юбілею!

Часопіс "Маладосць".
Выдавецкі дом "Звязда".

Шчыра дзякуем за дапамогу!

Беларуская мова-
ТБМ
наша будучыня

Ахвяраванні на ТБМ

1. Ткачоў Васіль - 200000 р., г. Менск
2. Краўчанка Анатоль - 200000 р., г. Менск
3. Вярбоўская Ірына - 80000 р., г. Менск
4. Місевіч Мар'ян - 600000 р., м. Падсвілле
5. Бусел Мікола - 20000 р.,
в. Дуброўна, Светлагорскі р-н
6. Панамароў Сяргей - 50000 р., г. Менск
7. Пашкевіч Але́сь - 50000 р., г. Менск
8. Сагадзін Алег - 50000 р., г. Менск
9. Хадыка Юрась - 200000 р., г. Менск
10. Цярэшчанка Ігар - 10000 р., г. Менск
11. Коўчур Руслан - 100000 р., г. Менск
12. Прыліш Ірина - 50000 р., г. Менск

Паведамленне

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя
Францішка Скарыны" УНП 100129705

аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"

рэчысць: Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"

Рахунак атрымальніка: 3015741233011 Асабовы разлік

739

(прозвішча, імя, імя па-батьку, адрас)

Від плаціяжу		Дата	Сума
Акцыянічны	на дзеяўнісць		
ТБМ			

Пеня Разам

Плацельничак

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя
Францішка Скарыны" УНП 100129705

аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"

рэчысць: Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"

Рахунак атрымальніка: 3015741233011 Асабовы разлік

739

(прозвішча, імя, імя па-батьку, адрас)

Від плаціяжу		Дата	Сума
Акцыянічны	на дзеяўнісць		
ТБМ			

Пеня Разам

Плацельничак

Касір
Квітанцыя
М.П.

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Карней Лапух падыхо-
дзіць да ўсталай з табурэткі
жанчыны.

- Нікому ні слова. Зараз
адбумаем дэталі.

Узіраеща ў пенсійную
разгубленку, гладзіць яе пляча,
кранальна шэпча:

- Дзесяць тысячаў. Дзе-
сяць, ні рубля болей.

Маўчання секунды мі-
гчыць сонечным іскрамі.

- У каго ёсьць другі
экзэмпляр слоўніка?

- Німа другога экзэмп-
ляра.

- Ні ў кога?

Неўпадабань жанчын-
цы хуткая юрлівасць вачэй
прафесара, застыла напруга
галавы, шкрабанулася ў яе
нутро. Цяперашня бандзюгі,
якія не вераць у Бога і прыкметы.
Гэты свет і Той свет, за сот-
нюю рублёў гатовыя задушыць
чалавека, а тут дзесяць тысяч
рублёў. Грызе, грызе пацук леву-
ю лапатку бедной медычкі,
спацела, шаломіца галава.

- Экзэмпляра німа. Фо-
таздымкі ёсьць, асобных літа-
равых раздзелаў. - Убачыла
блажэласць прафесара, дабі-
вае пранцаватага. - Некаторыя
літары. Родзіч адзін зрабіў. У
сябе тримае. - Дабівае мацней.
- Плёнкі з дымкі старонкаў у
яго. - Думае. - Міхасёва проз-
вішча нідзе не пазначыца на
кнізе...

- Не пазначыца. Ва-
ўводзінах вамі падпісаных, на-
пішу іх я, узгадаеце мужыка
щеплім словам, мелькам. Па-
шкадуеще загінулы ў вайну
слоўнік.

Усё пойдзе як некалі з
кандыдацкай, якая запічалася
доктарскай. Ёлупні маладыя
накінупі шэфу прыкіды аднаго
выступлення, другога, а ён іх
у артыкул, трэці, па суме арты-
кулы зачыліліся кандыдацкаю.
Каб лішне не вякалі, сунуў па
сотні-другой рублёў кожнаму
аўтару артыкульцаў, і яйцы ў
рэшаце. Купіў сюжэт п'есы,
выдатна зрабіў, не загінула ідэя
графамана, няздолънага афор-
міць яе ў сцэнічную п'есу. Фе-
льчарыца разгубілася ад шча-
сця.

- Аўтарства прадаю
вам?

- Мне... Верце, з гра-
шыма не падвиду. Сям'ю выру-
чаеще, пры галадусе не да аўта-
рства і гонару, - інерцыйна
яшчэ наступае Карней Лапух,
хаяць падсвядома ўжо чуеца,
аперацыя Баграціён для немцаў
той жа Сталінград, Курск.

- Не магу, не крыва-
дуйце.

Абедзве нагі Купалы
пад локцямі Карнея Лапуха,
прыпёр тулава паэта да балю-
страды; адна нага з-пад локця
нечакана вышчамілася. Дужы,
цупкі ўдар Карнея Лапуху.
Выстагн Купалы. Хрыпенне
нападніка і абаронцы. Гукі
барацьбы вось-вось учующа
унізе.

- Не буду. Не магу пра-
даваць слоўнік. Нават за дзе-
сяць тысячаў.

Выратавальная жано-
чая рука з атрутаю спрэту ў
ваце супыніла ўсё.

Міг, адзін міг рука з

Грэх на іх нязмыўны

Аповесць-уява

Валер Санько

ватаю пульхнулася да твару
паэта, адразу адліпла. Памочні-
ца не ведала, што ў цыраце не
простая вата, у яе хтосьці кап-
ніў спрэту.

- Даўцаць тысячаў, у
даўгі залезу, вам усё выплачу.
Падтрываю замяляцкую сям'ю.

На тым жа ўзыдыху:

- Падкрэсліваю, дамо
прадмову за вашым подпісам.
Каб ніводзін сабака не кусануў.
Абмазгум, як усё падаць. У
ёй узгадаець, як мужык прака-
ваў, арышт, як і калі ўсё згэцну-
лася, у вайну здымела. Да яго
арышту я з ім і вамі сустра-
каўся.

- Даўцаць тысячаў?

- Даўцаць. Сёння.

- Ні магу.

Лапух глядзь на карты,
там ніводнага козыра.

Цела Янкі Купалы па-
ляцела ўніз, дух узнёсся ў неба,
да анёлаў.

Карней Лапух пры
ўсёй знешнія паспяховасці з
тагачася жыве ў турме. З усі-
мі хмуры, неразмоўны.

33

Прайшлі гады, Карней
Лапух зрэзь бачыць і чуе пе-
рашэнты магліўцаў, мсцілаў-
цаў, слуцакоў, віцебцаў, гар-
дзенцаў, лідцаў. Ведаюць пра
яго колішнюю няздалую паку-
пку, спробу прысыбецтва чу-
жога слоўніка - і халера з пе-
рашэнтамі, сузіркамі. Не стры-
мала бабёха языка. Нічым не
дакажаў, ніводнай пісъмовай
знакі, ніводнага магнітафон-
нага запісу. Усё глуха. Як з ды-
сергатыяй, сюжэтам п'есы. Кү-
плены не сюжэт, сама п'еса, не-
дапісаная, неадашліфаваная, але
ніеса, і ўсё сышло, спыло.

Не то з сыходам Янкі
Купалы. Багата хлусні напісана,
халера з ім. Ніхто праўды не
ўведае. Там людзі надзейныя,
нічога не ўсплыве. Боўбатні
ідэялагічны Панамар і Гарбун
словы трымалі з бояззі, а орга-
наўцы пра сваю падлянку маў-
чацьмуць да другога прышэс-
ця. З ававязку службы. Пад-
бухторвальнікі тыпу Бэндаса і
Мучаркі не абазваліся; так званыя
любіцелі беларушчыны і
беларускага народа баяцца
трапануцца языкамі-матавіламі
пра собскую глыбозную няна-
вісць да ўсяго беларускага.

Уладцы не асмеляцца гмахкі
СССР і Беларусь мазаць і з
гэтага боку, не будуць яшчэ
раз уквэцваць вялікі рускі
народ.

Усё глуха ў склепе,
есць, будзе. Ніякі энкіусаўцы,
мусаўцы, экспрасэнсы, вараж-
біты не памогуць раскапаць ку-
палаўскі схрон.

Усё выверана, правіль-
на, законна. Німа аднаго/двух
вінаватых, разумее стары ака-
дэмік, дзесяцяткі ўмазаныя ў
гвалт знішчэння прарока бела-
русскага адраджэння.

Згнібенасць духу, слав-
басць цела ў Карнея Лапуха не

праходзяць.

Пачалося ўсё з коліш-
няга няздалага самаўтворанага
аўкцыёну са слоўнікам Вуйко-
віча. Даўно ўсё было, як у тум-
ане, было. Трывога і боль
жруць акадэміка.

- Даўцаць тысячаў, у
даўгі залезу, вам усё выплачу.
Падтрываю замяляцкую сям'ю.

На тым жа ўзыдыху:

- Падкрэсліваю, дамо
прадмову за вашым подпісам.

Каб ніводзін сабака не кусануў.

Абмазгум, як усё падаць. У
ёй узгадаець, як мужык прака-
ваў, арышт, як і калі ўсё згэцну-
лася, у вайну здымела. Да яго
арышту я з ім і вамі сустра-
каўся.

- Даўцаць тысячаў?

- Даўцаць. Сёння.

- Ні магу.

Лапух глядзь на карты,
там ніводнага козыра.

Цела Янкі Купалы па-
ляцела ўніз, дух узнёсся ў неба,
да анёлаў.

34

...За нездарэчную
смерць беларускага генія
жыццё завірушна адлёсавала
не аднаму Карнею Лапуху. Ну-
прыя Капусціка распылілі
свае ж энкіусаўцы ў сорак
чыцвертым за дробязнью ў
прыныпе прамаху. Новікаў
загінуў у партызанах. Паляцей
ўнябіт з гучным трэскам Бе-
рыя, Дэканозаў, Мяркулаў,
Абакумаў, Кабулаў, Міль-
штайн, Цанава, Фрыноўскі,
Кедраў. Пачуваліся маршала-
мі, а зараз іх прозвішча гі-
дзіца ўсе людскія і дастойныя.

Маскоўская следчага
Сініцына ўвойну разарвала
бомба. Не аднаго, з сям'ёй.

Жывую фізічную раз-
валіну Карнея Лапуха жыццё
літавала нездарма. Каб убачы-
ць галіўнае ўзімым
ніжнім відама паўднёвым
бокам, які не зімаюць прыгра-
шчы таблетак, уколы, кропле-
льніцы.

Ажно мала пакутаваў,
не ўсё дапіў.

...Старэйши сын загі-
нуў на фронце, дачка адгінаў ў
псіхальяніцы. Другі сын з уну-
камі патануў у Дняпры. Двое
унукаў ад другой дачкі абса-
лютна непадобныя на род Лап-
уху, невядома па кім пайшли.
Усё ў іх ёсьць, усё, а звядышы
гузьці па стале, хочуць крануць
руку мінскага госця. Не да-
кратваюцца.

Мінскі пісьменнік Та-
расюк прывёз у Магілёў пісь-
менніку Лапуху пераклад паз-
мы "Бірута" для маскоўскага
выдання . Пераклад акадэмік
адобрыў, падпісаў. Перад раз-
вітаннем Васіль Тарасюк не-
чакана спытаў пра новаўядзенні
у беларускім праваписе.

- Колкі можна здзек-
вацца з няшчаснай беларускай
мовы. Кожны дзесяць гадоў
яе паліпашаюць. Не ўзімавае па-
ляшальнікі давядуць да поў-
нага абрусачніцтва школы,
Беларусь.

- Не, не дойдзе. Вы не
дазволіце, - з упэўненай добра-
зычлівасцю выдаў гаспадар
кватэры.

- Аўтарытэт у старэй-
шых. А вы ўжо набрыдзіз і
мясцовых тулягаў не асаджа-
ваете за прыкладарствства.

- Балочная тэма. Ба ўсіх
народу моўныя камісіі ў пар-
ламенты ёсьць, у савецкіх - і не
блізка. Што сістэма з гэтym бар-
дакам трэба рабіць...

Са старэлым Карнеем Лапуха
забыў, што ў пару пасляві-
леннай актыўнасці некалькі раз-
оў сам напісаў, а пасля і паў-
тараў - вымушаны, я быў гатоў,

выбраны, быў рад, па дзясятак
выгнаны паліякі, стаў сеч лес,
існаваўшага.

- Як вы лічыце, нады-
ходзіўшымі, хвалюночай падзе-
й, быў сведкай, я быў гатоў
па-беларуску? - абрарадаваўся
падтрымцы прыезджы госці.

- Трэба сведкам, да
дзясятага, выгнаныя паліякі,
гатовы. Чаму гэта пытаеце?

- На вас спасылаюцца,
вас аўтарытэт. Нідзе не напра-
вілі сабе.

вым із рабочымі шляхам. Вы-
раслі тхлымі рвачамі. Для чаго
вылікаў, круціў, ашукваў, па-
слухніці, гроб узнагароды?

Усе дзеци ў родзе Лапух-
оў паміралі, Карней ацалеў.
Дарэмана выжыў, пасля сябе
нікога і нічога вартнага не па-
кіне.

Акадэмік ведае пра Той
свет. Здавальна ў маладосці
прымітывамі казкі рэлігіі све-
ту прарай і пекла ў старасці
аказаліся зусім не прымітывнымі.
Ужо чуў Карней Лапуху пра
ваги, неадзыўныя на просьбу,
боль, слёзы, асабліва запози-
ненія. У сіле і розуме - тады
растай, а не калі стаў развали-
наю, абсыпаўся балічкамі, про-
сьбамі.

Каму мы верылі? За кім
ішлі? Нават не за пустакветам
- гіллю. Нельга верыць у мому-
ху хаты, калі падваліны з воль-
хі, асіны.

Каму мы верыл

Імя Івана Фёдаравіча Будніка - гісторыка-краязнаўца, настаўніка, педагога-метадыста, гарачага партыёта Беларусі (і асабліва роднай і ўлюбёней яго Гарадзеншчыны), паэта і публіцыста, актыўнага грамадскага дзеяча добра вядома прыхільнікам беларушчыны. Унушальны паслужны спіс яго грамадскіх і навукова-пушкавых работ. Гэта і стварэнне школьнага музея, адпаведна з іх перамогамі на раённых і абласных конкурсах, турыстычных маршрутаў і каманд, і вяртанне забытых і напаўзабытых фактаў і імёнаў агульна-беларускай і рэгіянальнай (гарадзенскай) гісторыі і інш. У сваіх публістычных творах ён высока прафесійна і навукова-папулярна піша пра знакавыя пастаці Гарадзеншчыны: Элізу Ажэшку, Яўхіма Карскага, Івана Лабанеўскага і інш. Літаратурна-краязнаўчая дзейнасць Івана Фёдаравіча, перадусім, базуецца на фактах, якія ён знаходзіць у контактах з людзімі, літаратурных крыніцах і, пераважна, у архівах. Больш падрабязна і разгорнута пра гэта распавядала "Наша слова" №18 ад 2-га траўня 2012 г. у сувязі з яго 75-цігадовым юбілеем.

І вось перад намі яго новы твор - "Да падзея 1863 - 64 гадоў на Гарадзеншчыне", які з месяцам таго вышаў у свет у выдавецтве "ЮрСапрынт" (Гарадні). Сказаць, што кніга гэтая чытаецца на адным дыханні - сказаць не зусім дакладна. Яна чытаецца на адным удыху. А прычына тут адна і такая: амаль упершыню (прынаміс ў нас) так абыктыўна, так усебакова - абы'емна на аснове літаратурных крыніц і архіўных матэрыялаў распавядаетца ў выданні пра самахвярную барацьбу і супраціў продкаў аўтара і яго землякоў з класічна адладжанай рэпресійнай машины царскай Расійскай Імперы.

Ці многа імёнаў удзельнікаў паўстання 1863-1964 гадоў на Беларусі пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага можна называць кожны з нас?! Добра, калі пры напружанай памяці прыпомнім хайя б з дзесятак іх. А тут сотні і сотні. Тут на энцыклапедычны слоўнік цягне. У гэта ў адной толькі Гарадні і прылеглых да яго тэрыторыях (былога павету і цеперашняга раёна.)

Літаратурныя крыніцы ("Мужыцкая праўда"; "Лісты з - падшыбеніцы", Станіслаў Зялінскі "Bitwy i potyczki powstania styczniowego"; "Гарадзенскія запісы" (вып. 1. 1993 г.); "Віленскі вестнік" (кн. VI, 1915 г.); "Echo Grodzieńskie" (№ 168, 1921 г.) і інш.; а таксама архіўная матэрыялы (спісы ўдзельнікаў падпольнай рэвалюцыйнай арганізацыі і паўстанціх атрадаў; спісы асоб, што дапамагалі тым атрам харчовымі прадуктамі,

адзеннем, зброяй, грашыма, інфармацыяй; спіс удзельнікаў нападу на чыгуначную станцыю г. Гарадні 2-га сакавіка 1863 г. (а дзеялі чаго напад той быў здзеісаны - чытайце книгу!) раскрываюць нам праўду пра сацыяльныя, нацыянальныя, гендэрныя, вяравызнаўчыя, узроставыя і іншыя склады ўдзельнікаў тых гераічна-драматычных падзей.

Аднона сацыяльнага складу паўстанцаў і іх сімпатыкаў. У ім прадстаўлены ўесь спектр гэтага складу, што быў у мірны, дапаўстанскі час. У шэрагах змагароў "Занашу і вашу свабоду" (за

Пра веравызнаўчы вектар у тых падзеях можна заўважыць, што там перавышалі, безумоўна, католікі грэка-католікі, актыўнымі былі і праваслаўнія, (асабліва сяляне) і інш. Праваслаўнія святары, у адрозненне ад каталіцкіх, там не былі заўважаны. Вольна ці міжвольна яны паслугавалі пануючаму царска-імперскаму рэжыму.

Але ў жыцці, асабліва беларускім, бывае самае рознае, самае адваротнае.

Так, у Слуцкім збройным чыне 1920 г. сярод яго ўдзельнікаў пераважна быў праваслаўныя люд. І зброю паўстанцаў асвячала праваслаўныя святары. Каталіцкія святары там не былі. Яны пазіралі ў бок Польшчы. А паўстаўшая Случчына была супраць як Масквы, так і Варшавы.

Як бачым, ніяк Бог не збярэ беларусаў у адно цэлае, хай бы гэта было пакуль.

Не абыйдзем увагай і гендэрнае прадстаўніцтва ў тым паўстанца-вызвольныя руху. Вядома, больш за дзесявіноста адсоткаў там складалі мужчыны. Але ўдзельнічалі і жанчыны. Вось некаторыя іх імёны: Валіцкая Людвіка (племяніца графа Л. Валіцкага), Валіцкая Людміла, Эйсмант Кацярына і інш.

Нацыянальны склад паўстання таксама адпавядаў стану гэтага складу ў дапаўстанці час. Большасць сладалі ліцвіні (беларусы), пераважна з'арыентаваныя на єўрапейскасць; палікі; яўрэі і інш. Да дадзім да гэтага інфармацыю А. Ващэвіча з "Адрасоў паўстання (1863-1864) у Гарадні і на Гарадзеншчыне" ("Гарадзенская бібліятэка"): "Сёня вядомыя прозеічы больш чым трохсот расійскіх афіцэраў, салдат і казакоў, якія перайшлі на бок паўстанцаў і ваявалі ў іх шэрагах. Дэмакратычна арганізацыя - "Камітэт рускіх афіцэраў у Польшчы" - выдавала і распаўсюджвала сярод рускіх войскаў адозвы з заклікам не змагацца супраць паўстанцаў".

Сярод ўдзельнікаў падзеяў 1863-1864 гадоў пазначана гэта рэгіён супрацькоўца пра-

звішчы, якія і сёня на слыху там і па ўсёй Беларусі. Гэта: Абуховіч, Ажэшка, Белакоз, Высоцкі, Геніош, Каліноўскі, Пачобут, Ромер, Саўка, Скіруннт, Солтан, Сямашка, Урублеўскі, Чарняўскі, Шантыр, Эйсмант і многія іншыя і якія носяць многія нашы сучаснікі і сучайнікі, і ў замежжы.

Якое ж мелі пакаранне ад царскіх уладаў паўстанцы і іх прыхільнікі? Гэта: расстрэл без суда і следства, адпраўка на катаргу, здача ў арштанікі роты, турэмнае зняволенне, высылка на пасяленне ў Сібір, у глыб Расіі - у яе малаабжытыя раёны, каб абуджаць іх да жыцця, каб ствараць багацце гэтай краіны; для шляхты - пазбаўленне дваранскіх правоў, канфіскацыя на карысць дзяржавы іх маёмаў (і зямельнай - таксама) і пасяленне на ёй праваслаўных выхадцаў з Расіі, як правіла - разбешчаных гарэлкай і гультайствам. Такі ж лёс чакаў землі і нерухому маёмаў дробнай шляхты, аднадворцаў і мяшчан. Яшчэ карнікі скарыстоўвалі ў адносінах да паўстанцаў іх, хто ім спачуваў, калектыўныя кантрыбуцыйныя зборы, "зачысткі" і тактыку выпаленія зямлі. Яны проста спалівалі рокашную вёску, а яе жыхароў гналі на катаргу. І рабілася гэта публічна-паказальная для ішых, незадаволеных акупацыйнымі рэжымамі. Так адбылося з ваколіцай Шчукі.

Хто ж былі карнікі?! Вядома, царская, праімперскі настроена ваенчына, якая паслугавала татальному расійскому рабству і зацверджанню рускага ўладарання і панавання ў так званым Паўночна-Захаднім краі - былой частцы ВКЛ. Сярод іх сустракаліся і тыпы з польскімі ліцвінскі-тараскімі, польска-рускімі і іншымі прозвішчамі (палкоўнік Пенхярэўскі, маёр Хазбіевіч, папячыцель Віленскай вучэбнай акругі Шырынскі-Шыхматав і інш.). Часам, каб падзрабіць, мясцовыя здраднікі (знаходзіліся і такія) адлоўівалі па лісах інсургентаў (паўстанцаў) і здавалі іх царскім уладам. Такое дзеялася і на каўрных землях Польшчы (гл. творы Стэфана Жэромускага). Вось яны - своеасаблівые прыкметы латэнгнай (скрытай) грамадзянскай вайны.

У выхадных дадзеных гэтага выдання яно пазначана як навукова-папулярнае. На самарэч яно такім і з'яўляецца. Але адначасова ж - і сур'ёзнае

добра дакуменціраваная крыніца для даследчыкаў тых гісторычных гераічна-драматычных падзей і ўдзячыні абсяг для творчых уласбленняў пісьменнікамі, мастакамі і іншымі ў іх творах самых розных фрагментаў не такіх ужо і далёкай мінуўшчыны, якія міжвольна, хочам мы таго ці не, пэўным чынам праекцыруеца на нашы часы, на наша сёняшнія жыццё. Яны, фрагменты тэя, тут у вялікай колькасці. І выразна паказваюць, як складваліся паўстанцікі арганізацыі, а таксама - іх кіраўніцтва, узаемадносіны паміж людзьмі; як у рамках палітыкі татальнай русіфікацыі забаранялася ў прысутных месцах гаварыць на беларускай мове; як пераследвалі тых, хто быў апрануты ў адзенне з намёкам на салідарнасць з паўстанцамі і г.д. Толькі могучы служыць старонкі гэтага ж выдання на прадмет гарманічнага спалучэння ў сабе эмацыйнага аповеду і строгіх статыстычных дадзеных.

Выданне змястоўна праіллюстравана, паліграфічна выканана таксама на годным узроўні. Што ж тычыцца тыражу, то ён, безумоўна, да крыўднага - малы. Але, як кажуць, "добра Янку і плотка", і "кроўлі і камень точыць". І яшчэ: сёня ж існуе інтэрнэт. Можна (ды і патрабуна!) паспрабаваць размисціць гэтую кнігу там ці ў якім дэмакратычнага кірунку грамадска-палітычным выданні. Скажам, у "Народнай волі". Вядома, з працягам у некалькіх нумарах. Яна (кніга гэтая) гэтага заслухоўвае. І можна не сумнівацца, што ўдзячны чытач будзе толькі рады сустрэцца з ёй. Караец: трэба рабіць, рабіць, хоць штосыці, а калі нічога не рабіць, то нічога і не будзе. Гэты дэвіз нашага слыннага гісторыка Анатоля Пятровіча Грыцкевіча да бляжэй бы да сэрца кожнага беларуса! Што ж датычыць І. Будніка, то ён робіць вялікую справу. Яго кніга па інтэлектуальна-маральянскай скіраванасці і па сіле ўдзячніні на чытача, на наш погляд, знаходзіцца на адной лініі з кнігай І. Копыла "Нібышына. Вайна" хаця апошняя пра ішых час і іншыя падзеі. Але адна і другая маюць на мэце - актуалізаваць праблему абуджэння і дасканалення нацыянальнай свядомасці беларуса.

А напрыканцы нашага рэцэнзанавання - шчырая падзялка аўтару, выдаўцу і ўсім, хто спрыяў з'яўленню такога доўгачаканага, сур'ёзнага, да-кладна-грунтоўнага, аўтэктывна-інфармацыйнага насычанага, без залишніх патэтык і пафасу і без любых нацяжак выдання, якое, без сумнёву, мае права размисціць паміж сумленна і паспяхова выкананымі кандытасцікі і доктарскай дысертацыямі.

Яўген Гучок.

Выйшаў зборнік замежнага дэтэктыўнага апавядання

У бібліятэцы часопіса "Прайдзі Свет" "PostScriptum", а таксама ў бібліятэцы Саюза беларускіх пісьменнікаў "Кнігарня пісьменніка" выйшаў зборнік дэтэктыўнага апавядання "Злачынства, сэр!" (выдавецтва "Кнігазбор").

Зборнік часткова дублюе творы, змешчаныя ў дэтэктыўным нумары часопіса "Прайдзі Свет" "Art detected" (27 сакавіка 2012), аднак уключае таксама новыя пераклады.

Пра кнігу.

Кніга "Злачынства, сэр!" складаецца з дзвюх частак: першая, аднайменная, змяшчае класічныя і сучасныя дэтэктыўныя апавяданні, другая, пад назівай "Бясчынства, сэр!", - пароды на дэтэктыўны жанр. У дадатку прадстаўленыя два рэцэпты напісання добробыдных дэтэктыўных твораў. Прадмову да кнігі пад назівай "Пра бездакорнасць методу" напісала Кацярына Матеўская, укладальнік зборніка - Ганна Янкута.

Канцепцыя зборніка "Злачынства, сэр!" грунтуюцца на меркаванні, што дэтэктыўнае апавяданне - неабавязковы жанр масавай літаратуры. Для зборніка аўраліся творы, якія паказваюць дэтэктыў з розных бакоў, дэманструюць розныя эпохі і аўтарскія стылі і аўтадноўваюцца нетрыўльнасцю падыходу да прахаднога, здавалася б, жанру. У кнізе можна знайсці і так званы пратадэтэктыў - апавяданне Э. Т. А. Гофмана "Мадэмуазель дэ Скюдэры" (пераклад Аляксея Жбанава), у якім толькі-толькі з'яўляюцца першыя прыкметы жанру, які неўзабаве зробіцца ці не самым папулярным, і два апавяданні аднаго з бацькаў дэтэктыўну Эдгара По, і інш... Вокладку для зборніка распрацаўвала дызайнер Марыя Мухіна.

Кнігу ўжо можна набыць у шэрлагу кнігарнія Менска.

Наш кар.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная колегія:

Алена Анісім, Юр'ес Бабіч, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юр'ес Каласоўскі, Юлія Карчагіна, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубіцкі, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслав Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.
<http://nashaslova.mns.by> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbm-mova.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
 231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
 Газета падпісана да друку 22.07.2013 г. у 10.00. Замова № 1424.
 Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
 Падпісны індэкс: 63865.
 Кошт падпіскі: 1 мес.- 4450 руб